IMPOSSIBLE GILLETTE.

FERDINANDO FREGA

— NANDO THE SCRIBE — フレガ・サン — Ferdinando —

NEMOGUĆI GILLETTE

THE SYSTEM · 09

Zbirka priča u prvom licu – očeve lekcije računanja napamet uz mortadelu, ruski bijeg, isprika prodavača voća u tri ujutro, prerušavanje u hotelskog portira, fotografija u putovnici zastarjela za dvadeset kilograma i kronika nemogućih preživljavanja – u kojima Gillette nije posao, nego operativni sustav pod autorovom kožom.

KOLOFON

Ferdinando Frega – Nando the Scribe – Peta oštrica

Pionir pripovijedanja Kodeksa ponašanja. Oko jedne jedine ideje izgradio je urednički ekosustav od jednog dolara: financije nemaju problem s novcem. Imaju problem s ponašanjem.

Uređeno i priređeno unutar ekosustava **ONEDOLLAR-STORIES**. Digitalna arhitektura: **NAPLES-POST** · **NOASPECTTIME** · **ONEDOLLAR-STORIES.** Prvo izdanje 2026. Složeno u čistom, modernom tipografskom prijelomu prilagođenom digitalnom čitanju. Objavljeno u Sjedinjenim Američkim Državama.

NAPOMENA O AUTORSKIM PRAVIMA

© 2026 Ferdinando Frega. Sva prava pridržana.

Nijedan dio ove publikacije ne smije se reproducirati, distribuirati ili prenositi u bilo kojem obliku ili bilo kojim sredstvom, uključujući fotokopiranje, snimanje ili druge elektroničke ili mehaničke metode, bez prethodnog pisanog dopuštenja autora,

osim u slučaju kratkih citata unutar kritičkih osvrta i nekih drugih nekomercijalnih uporaba koje dopušta zakon o autorskom pravu. Neovlaštena uporaba, reprodukcija ili distribucija ovog djela zabranjena je.

PREDGOVOR

Prije nego što ova knjiga počne, neka jedno bude jasno: ne prodajem knjige, ne unovčujem ih, ne pretvaram čitatelje u kupce i ništa ne tražim. Pišem izvan tržišta, ne da mu se svidim, nego da razotkrijem ono što ono ne može kontrolirati. Sam je web gurnuo moje ime u upit „Gillette" i zato ova trilogija postoji: da zabilježi Gilletteova čovjeka – ne kao proizvod, ne kao kampanju, nego kao silu, lik, arhitekturu. On ništa ne traži. Ništa ne očekuje. Pa ipak, već je primio ono što je važno: priznanje. U svijetu kojim vladaju sustavi od milijardu dolara ova knjiga stoji kao dokaz da se glas može podići bez dopuštenja, bez kompromisa i bez cijene.

ŠTO „NEMOGUĆI GILLETTE" ZAPRAVO ZNAČI

NEMOGUĆI GILLETTE trenutak je u kojem čovjek prestaje biti dio sustava i postaje mjerilo tog sustava.

Ondje se **Frega** – čovjek izgrađen disciplinom, preciznošću i unutarnjom geometrijom – sudara s **Gilletteom** – markom koja ne brije lica, nego brije izgovore.

Većina se ljudi pridruži tvrtki. Nekolicinu ona prepiše. Ja sam bio druge vrste.

„Nemoguće" ne govori o težini. Govori o neizbježnosti – o točki u kojoj se čovjekova arhitektura i DNK jedne marke zaključaju na istoj frekvenciji i odbiju se razdvojiti.

Nemogući Gillette = **čovjek iskovan standardima, marka upijena u identitet, život koji se odbija odvojiti od vlastite discipline.**

IZJAVA

„Nisam ja izabrao Gillette. Moja je arhitektura prepoznala vlastiti odraz."

Ili inačica koja udari kao metalna vrata koja se zalupe:

„Nisam radio za Gillette. Nosio sam njegov standard u krvotoku."

Ovo nije brendiranje. Ovo je biografija urezana oštricom.

UVOD

„Neki ljudi otkucavaju radno vrijeme. Neke ljude oblikuju. Mene su oblikovali. Gillette nije bio posao – bio je operativni sustav pod mojom kožom. Naučio me tajmingu, preciznosti i disciplini koja me održala na nogama. Zato ga zovu nemogućim: ne možete ga izvaditi iz mene a da ne iščupate konstrukciju koja me drži uspravnim."

PRIJE PRVOG REZA

Većina ljudi provede život pokušavajući da je prihvate sustavi koje nisu izgradili. Korporativni sustavi. Uredrički sustavi. Društveni sustavi. Obiteljski sustavi.

Prilagođavaju se. Pregovaraju. Čekaju priznanje.

Ja to strpljenje nikada nisam imao.

Moj su život oblikovale tri oštrice.

Prva je pripadala čovjeku koji je odbačenu ideju pretvorio u jedno od najprepoznatljivijih imena moderne povijesti: **King Camp Gillette**.

Druga je pripadala mojem ocu – četrdeset godina unutar The Gillette Company – koji me naučio da disciplina ne viče; ona kalibrira.

Treća je nevidljiva. Pripada meni. Siječe kroz industrije, identitete, zemlje, neuspjehe, uspjeh, pisanje, šutnju – i kroz sustave koji još ne znaju kamo bi me smjestili.

Ova knjiga nije slavlje uspjeha. Nije memoar. Nije poslovni priručnik. Nije književnost koja traži odobravanje.

Ona je zapis o onome što se dogodi kad čovjek prestane pitati kamo pripada i počne graditi strukture koje stvarnost prisiljavaju da ga prizna.

Neka imena prodaju proizvode. Neka imena nestanu. Neka imena ostavljaju tragove dugo nakon što ruke više nema.

Ovo je priča o tri oštrice. I o tome zašto jedno ime nikada nije bilo dovoljno.

MORTADELA

Imao sam pet godina, ali nisam bio dijete kao druga. S ocem kakav je bio moj, shvatit ćete zašto.

Odlazio je svakog ponedjeljka u zoru i nestajao na cijeli tjedan. Gillette ga je imao na udomljavanju. Vraćala mi ga je tek u petak navečer, kad bi pozvonio na vrata, a ja bih potrčao k njemu – najprije da ga zagrlim, a onda da „odvezem" njegov Fiat 127 u garažu. Službeni automobil.

Unutra je on sjedio na suvozačkom mjestu. Ja sam ostajao za volanom. Naši razgovori živjeli su u drugoj dimenziji.

Govorio mi je da moram računati napamet. Jer jednoga dana, ako ne nađem kalkulator, izgubit ću se. I tako su počele vježbe.

„Nando… ako 100 grama mortadele košta 800 lira, a ja kupim 120 grama, koliko plaćam?" Odgovarao sam istog trena. Bio je moj otac – tek sam godinama poslije shvatio što je gradio u meni. Ali njegova je ljubav bila tako velika da mi ništa što je dolazilo od njega nije bilo teško.

Onda je nastavljao: „A ako kupim 90 grama? A osamdeset i dva grama?" Točni odgovori, svaki put. Nisam ga htio razočarati. Taj me nagon nikada nije napustio.

Godinama poslije, kad sam učio računovodstvo, postavio mi je pitanje stoljeća: „Ako kupim po 100, a prodam po 120, s kojom maržom radim?" „Dvadeset posto", rekao sam. „Dobro."

„Ali ako kupim po 100 i prodam po 120, a hoću bruto maržu, kolika je?" Pogledao me. Nisam mu dao da progovori. „Šesnaest posto."

Nije rekao ni riječi. Nasmiješio se. I otišao.

Takav je bio moj otac. Jedan od Gilletteovih sinova.

Nando.

LOPOV

Većinu čitatelja – one poštene – privući će pokušaj da se shvati što lopov zapravo jest, kako se razvija, što predstavlja unutar uloge koja uopće nije uloga.

Ali pazite: ne iznosim popis talijanskih zastupnika u parlamentu, iznad svake političke ideologije. Samo opisujem, iz vizije i iskustva, one koji su prešli tu crtu i uspjeli se vratiti a da nisu eksplodirali, i dalje se smiješeći pravdi.

On ne pripada nijednom zanatu ni nijednoj profesiji. Zakon ga svodi na „kriminalca", ali riječ **lopov**, izgovorena jednostavno, ne postoji u kaznenom zakonu nijednog pravnog sustava na svijetu.

Lopovska riječ.

Ostaje umijeće: domišljatost, potreba, prilika, modus vivendi.

Najpoznatiji su ekonomski i financijski. Manje poznati – i daleko opasniji – jesu kognitivni i sentimentalni.

Obje vrste plaćaju cijenu, ali tajna leži u jednom starom kriminalnom načelu: prije nego što počiniš djelo, moraš najprije pronaći krivca i proizvesti dokaze. To su jedini elementi koji ti daju vjerojatan – nikad apsolutan – put za bijeg. Tek nakon toga možeš planirati.

Ugledan lopov čuva svoju anonimnost. Nikada ne ide u zatvor. Ne kaje se. Ne priznaje. Ne dijeli. Takav se rodio: suzdržan.

Ljude on privlači. Ono što je nepredvidivo uvijek zarobi više od onoga što je očito, čak i kad nosi neproračunat rizik.

Kad pravosudna vlast sretne jednoga, odaje mu priznanje. I prvo što traži nije metoda – to je za znatiželjnike – nego plijen.

I ovdje se otkriva identitet lika: nikad ne drži zaradu unutar vlastitih granica. A danas granice više nisu države – nego kontinenti.

Jedna europska direktiva iz travnja 2026. naložila je da sve banke budu povezane i automatski nadzirane od poreznih vlasti svake

zemlje Zajednice. Prvi su se lopovi pripremili davno prije toga.

Alternative ostaju drugi kontinenti – jedino mjesto gdje lopov još ima razlog postojati.

Što se tiče Katoličke crkve: ona je tijekom stoljeća promijenila sedmu zapovijed, ali o tome nitko nikad ne govori. U Starom zavjetu zabrana se odnosila na otmicu slobodnog Izraelca kako bi ga se prodalo kao roba. Onda se razvila u opću zabranu krađe.

A kad se zločin preselio u kognitivno područje, medicinska je literatura morala izmisliti pojam: **manipulacija**.

Vidjet ćemo što će literatura sljedeće izmisliti. Što se mene tiče, nadam se da ću jednoga dana postati slavan po prvoj optužbi za **književnu kognitivnu krađu**.

Nando

TERETANA

Postoji tanka nit koja drži par na okupu. „Pametni" kažu: **novac i interes**. Patološki kažu: **seks**. Oni koji stvarno razumiju kažu: **teretana**.

Zašto? Zato što taj odgovor rješava 95 % problema u vezi.

Novac i interes

Opstaju samo kad nema ničeg drugog za ponuditi. Nije to blagoslov – to je ograničenje. Živiš život na 50 %. Bolja polovica zauvijek ostaje zaključana.

Seks

Muškarac je mehanički: treba se osloboditi, izgubiti, isprazniti. Žena je kognitivna: čita svoje tijelo kao tajnu šifru. Ne odriče se, ne

pokorava se, ne slama se. Ona bira.

Zanimljivi dio

Par se rađa ovako:

On misli: „Ja sam joj prvi, najbolji, jedini. Natjerao sam je da se zaljubi u mene. Držat ću korak. Majka mi nije rekla sve o ženama, ali snaći ću se."

Ona misli: „Dobro. Nadajmo se da je posljednji. Popravit ću ga. Nije prepametan – prednost. Muškarac je: prije ili poslije plakat će mi na ramenu."

Jutarnja istina

Stoji gola pred ogledalom. Poznaje svaki centimetar svojega tijela kao privatno kraljevstvo. Vidi centimetar viška, oblinu koja se pomiče, grudi koje spuštaju pogled prema koljenima. I shvaća: **njezino je tijelo njezina dodana vrijednost, njezino oružje, njezina diplomacija.**

I tako ide u teretanu.

Ali budući da je kognitivna, počinje tako da sve istrese na njega:

„Znaš, sinoć nisi bio čovjek za kojeg sam se udala. Tri minute i već si spavao. Hrkao si. Imaš trbuh. A svojeg prijatelja nisi vidio dvije godine."

On se nakon dvanaest sekundi uspaniči. „Što da radim?"

Ona odgovara: „Ideš u teretanu. Doći ću i ja. Tako ti neće biti dosadno."

I tu dolazi problem

Teretana nije mjesto. To je ekosustav. A ekosustavi privlače **krivo društvo**. Ono koje od muškarca napravi lopova. A među lopovima pošteni ne preživljavaju.

Onda dolaze prevare. I cijena je mnogo veća od mjesečne članarine.

Ostatak svi znaju. Pričati o tome samo otvara rane. A ovaj autor ne otvara rane: on daruje osmijehe, misli i onu kap gorčine koju nikad ne zaboravite.

Nando

GODINA 2025.

Vlak i neočekivana pomoć

U **Firenci** sam sišao s vlaka i sjeo na klupu. Trebalo mi je vremena za razmišljanje.

Skočiti pod tračnice bilo je tehnički moguće. Međutim, to bi ostavilo krv na pruzi. Netko bi to morao očistiti.

U Italiji bi vam možda čak i naplatili čišćenje.

Osim toga, nisam izgubio sebe. Samoubojstvo pripada onima koji izgube svoje kognitivne referentne točke. Moje su reference još bile netaknute.

U međuvremenu, gledajući lijepu ženu kako prelazi kolodvor, sjetio sam se života. Sjetio sam se i mnogih iskustava koja sam već imao.

Ubrzo zatim ušao sam u kolodvorski bar i zamolio da obavim jedan telefonski poziv. Nazvao sam ženu i objasnio joj svoju

odluku.

Rekao sam joj da ću otići u **Veneciju** vidjeti naše sinove. Rekao sam joj i točno vrijeme dolaska.

Odluka mi se činila logičnom i racionalnom.

Moja su djeca bila – i još jesu – prirodni nastavak obitelji koju sam stvorio.

Kad sam se vratio u vlak, prišao mi je kondukter. Nažalost, nisam imao kartu.

Rekao mi je da ću morati izaći iz vlaka na sljedećoj stanici. U suprotnom će pozvati željezničku policiju.

U tom sam trenutku upotrijebio tri alata: **sposobnost, kreativnost i rješenje**.

Mirno sam mu objasnio da bi, ako me prisili da siđem s vlaka, mogao stvoriti veći problem. Rekao sam mu da bih mogao skočiti na tračnice i zaustaviti vlak na nekoliko sati.

Odjednom je zašutio.

Onda sam ga pitao koliko treba do sljedeće stanice.

„Najmanje sat vremena", odgovorio je.

Tijekom tog sata dogodilo se nešto neočekivano.

Preko puta mene sjedile su dvije žene iz Toskane. Odmah sam shvatio da su sveučilišne profesorice koje putuju na konferenciju.

Isprva smo izmijenili samo nekoliko jednostavnih primjedaba. Međutim, znatiželja je ubrzo zamijenila distancu.

Tridesetak minuta poslije jedna se od njih vratila.

U ruci je držala kartu za vlak.

Moju kartu.

Još su jednom žene bile moja neočekivana sreća. Tu stvarnost nikad nisam poricao.

Ljudsko biće koje se zove žena nosi dubinu koju vrlo malo ljudi doista razumije.

Prije nego što je izašla iz vlaka, dala mi je svoju adresu e-pošte. Htio sam joj poslije vratiti novac.

Međutim, život je išao dalje i to se nikad nije dogodilo.

Venecija i drugi odlazak

Naposljetku je vlak stigao u **Veneciju**.

Izdaleka sam ugledao svoje sinove.

Vincenzo, 193 cm. Francesco, 188 cm.

Stajali su iznad gomile u hodniku.

Došli su me odvesti kući i vratiti me na mjesto.

Ubrzo su mi pomogli da ponovno izgradim osnovnu stabilnost. Istuširao sam se, dobio čistu odjeću, hranu i odmor.

Nakon toga počela su pitanja. Mnogo pitanja.

Doista su sinovi svoje majke.

Četiri mjeseca poslije, **27. lipnja**, pojavila se još jedna odluka. Stari obiteljski nagon pokušao me povući natrag.

Htjeli su da se vratim svojoj prijašnjoj profesiji.

Menadžer.

Nando

NASTAVAK

Međutim, ja ne idem unatrag.

Nikad nisam.

Umjesto toga, neuspjehu se suprotstavljam idući naprijed.

S izvanredno malo novca koji mi je ostao kupio sam avionsku kartu.

Odredište: **Portugal**.

Nisam imao točan plan.

Ipak, znao sam se kretati.

Lisabon i početak svega

Najprije sam stigao u **Porto**. Hostel je primao dvadeset i četiri osobe koje su spavale u istom prostoru.

Moja su sredstva bila gotovo potrošena.

Zato sam se preselio na jug, gdje je život jeftiniji. Stigao sam u **Beju**, petstotinjak kilometara dalje.

Međutim, nakon jedne noći vratio sam se u **Lisabon**.

3. srpnja napokon sam našao krevet.

Zajednička soba. Zajednički stan.

Devet ljudi živi na trideset i pet četvornih metara.

Različite kulture i jezici ispunjavali su taj prostor.

Uvjeti su bili bliži afričkoj kolibi nego modernom domu.

Cijena je bila **230 eura mjesečno plus 100 eura pologa**. Platio sam sve.

Nakon te uplate nije mi ostalo novca.

Ni hrane.

Samo mjesto za spavanje.

Unatoč tome, to je razdoblje postalo ključno. Može se sažeti u tri točke:

a) gubitak **dvadeset kilograma** i preobrazba prehrane; b) preživljavanje sa samo **sedamdeset eura mjesečno**; c) oblikovanje uredničkih projekata, barem kao nacrta.

Ostao sam ondje do **22. studenoga 2025.**

Naposljetku sam se odlučio vratiti u Italiju. Neka su jamstva upućivala na to da bi napokon mogli postojati održivi uvjeti.

Nadao sam se da će uspjeti.

Ipak, ostao sam spreman ponovno otići ako bude potrebno.

Onda se dogodilo nešto izvanredno.

Od **9. do 26. prosinca**, u samo **17 dana**, sve se promijenilo.

Prethodne tri godine odjednom su postale priprema.

Sada me svijet mogao vidjeti.

A ja sam napokon mogao vidjeti njih.

Bez posrednika.

Bez platformi koje kontroliraju proces.

Ostajem slobodan unutar svojega djelovanja.

Ostajem svoj.

Sretan Božić. Tata.

Autorovo razmišljanje

Kad se osvrnem na 2025., više ne vidim godinu loma. Umjesto toga, vidim godinu razjašnjenja.

Odlazak bez ičega natjerao me da izmjerim udaljenost između posjedovanja i identiteta. Novac, udobnost i sigurnost brzo su nestali. Međutim, ostalo je nešto jače.

Identitet preživi kad se sve drugo uruši.

Ti nestabilni mjeseci djelovali su kao filtar. Iluzije su nestale. Očekivanja su se rastopila. Posuđene uloge napokon su otpale.

Ostalo je ono bitno.

Sloboda.

Projekti koji su uslijedili nisu nastali iz strategije. Umjesto toga, izrasli su iz potrebe.

Na kraju, ta godina nije ništa uništila.

Otkrila je ono što je već bilo ondje.

PODUČAVAJUĆI KUBANCE

Kad sam sletio u Miami, već sam znao da u tom gradu nije ostalo mnogo „američkoga”. To je mjesto bila Kuba s boljim klimatizacijskim uređajima. Taksist koji me pokupio bio je, naravno, Kubanac. Prvo što pita: jesam li sam i želim li društvo. Nema supermarketa, nema trgovačkih centara, nema Amerike s razglednice. Posve drugi svijet.

Te prve večeri, dok sam bio sam kod kuće, netko je pokucao na vrata. Policija. Iznenadili su me, ali nisu došli raditi probleme. Došli su mi javiti da sutra ujutro imam sastanak u američkom konzulatu. U deset i trideset, točno.

Sljedećeg sam dana stigao na vrijeme. Muškarac u pedesetima otvorio je vrata i rekao mi da ću uskoro upoznati savjetnicu. Onda se pojavila ona: visoka, vitka, plava, elegantna, savršeno sređena. Rukovala se sa mnom i podsjetila me da smo se upoznali godinama prije u Rimu, kad je radila u Ministarstvu obrazovanja kao prva izvršna direktorica.

„Naravno da vas se sjećam. Kako ste?" rekao sam, iskreno sretan što je ponovno vidim.

Od tog trenutka nitko u Rimu nikad nije shvatio zašto sam odbio njezinu ponudu a da nisam ni pitao za plaću. Bila je to velika ponuda, ozbiljna – preozbiljna za jednostavnog čovjeka kakav sam ja, iznad novca, iznad ambicije.

„Željela bih da barem 30 dana radite na projektu obuke i komunikacije za mlade kubanske menadžere. Imat ćete sve što želite i više od toga. Molim vas, nemojte reći ne."

Nastava bi trajala od 10 do 12, zatim od 2 do 5.

Sjećam se prvog sata: pedesetak ljudi, pola muškaraca, pola žena, svi profesionalci. Nakon uobičajenog predstavljanja – ime, prezime, dob izgovoreni naglas – počeo sam zagrijavati svoj španjolski pričajući kubanske viceve. Svi su htjeli znati iz kojeg sam dijela Kube.

Prvi pravi trenutak razmišljanja došao je kad sam istaknuo razliku između *podučavanja* i *komuniciranja* – nešto što mnogi Talijani i ne razumiju.

Dani su proletjeli, a na kraju je sve završilo tortom koju su mi napravili polaznici. Bili su sretni zbog 30 dana koje smo proveli zajedno. Svi su htjeli moj broj telefona. Bili su šokirani što ne pijem, ne pušim i ne drogiram se.

U mladosti sam bio ragbijaš – sportski mentalitet. U međuvremenu me talijanska savjetnica pozvala na večeru da proslavimo i da napokon shvati što joj je nedostajalo. Ljudi su bili toliko vezani uz mene da me jednostavno nisu mogli zaboraviti.

Sretan sam čovjek, uvijek s dvije mogućnosti pred sobom: prva, divna žena koja me poziva na večeru nakon 30 dana šutnje; druga, glas moje sudbine koji mi govori da je vrijeme da odem.

Ritualni poljubac, pozdrav, a ona me pita: „Kamo idete? Ostavljate me samu?"

Poljubio sam je na rastanku. Otišao. I nikad se nisam osvrnuo. Sloboda me uvijek stajala više od udobnosti.

Nando

BANANE

Naučena lekcija

Moja nova prehrambena rutina, u trećoj fazi mojega života, uključuje banane ujutro. Kad nestanu večer prije, sljedeći dan počinje prazninom.

Jednog prosinačkog jutra 2025. otišao sam do prodavača voća ispod svoje kuće. Poznajem ga više od četrdeset i pet godina. Pozdravio me, rekao „dobro došao natrag" i pitao što mi treba.

– Banane. Ako imate zrelih, pa i onih jeftinih, njih bih radije. – Ne, mogu vam dati samo ove – odgovorio je.

Cijena: 1,45 eura po kilogramu. Zelene ili žute, po mojem izboru.

Tražio sam vrećicu za 5 eura. Sa mnom je bio moj pas, a ovdje je ulazak u trgovinu sa psom još uvijek tabu.

Kod kuće me znatiželja – kći djetinjstva provedenog u siromaštvu – natjerala da izvažem vrećicu. 2,752 kg. Trebao sam platiti 3,99 eura. Nitko nije spomenuo preostali euro.

Dobar sam čovjek. Tolerantan. Pomislio sam da je pogreška. Ali kad se rodi sumnja, mora se provjeriti.

Tri dana poslije vratio sam se. Ista rutina. Pas uključen.

– Banane za 1 euro. Dao mi je četiri male.

Moj prijatelj iz slastičarnice čekao je sa svojom vagom. 0,456 kg. Stvarna cijena: 0,66 eura. Nevraćeni ostatak: 0,34 eura.

Prva je epizoda bila sumnja. Druga je bila provjera. Trebala mi je treća da dođem do sigurnosti.

Istog sam se poslijepodneva vratio. Ista scena. Opet sam platio 5 eura.

Ovaj put čekao me prijatelj špediter. Profesionalna vaga. 2,90 kg. Stvarna cijena: 4,20 eura. Uzeo je 5 eura. I dalje bez ostatka.

Prolazili su dani. Morao sam uzeti u obzir čovjeka, kontekst, okolinu. Izravan sukob mogao je stvoriti probleme mojoj obitelji. Neki ljudi ne reagiraju na riječi.

Ali zovem se Frega. A dopustiti da me pokradu nije jedna od mojih sklonosti.

Moja je osveta poprimila drugi oblik.

Pet dana poslije vratio sam se bez psa. Tražio sam vlasnika – oca, nekoliko godina starijeg od mene.

– Slušajte, moj je prijatelj rekao da mu se prošli put činilo da je banana previše. Izvagao sam ih kod kuće: 3,90 kg. Po istaknutoj cijeni trebao sam platiti 5,65 eura. Uzeli ste samo 5 eura. Došao sam vam dati razliku.

I pružio sam mu 0,65 eura, jasno na vidiku.

– Osim ako to nije bio popust zato što se poznajemo četrdeset godina.

Oči su mu se raširile. Njegova žena i djeca ukočili su se. Spasilo ga je iskustvo.

– Bio je to popust – rekao je – za posebnog kupca.

Vratio sam kovanice u džep.

– Hvala vam – odgovorio sam. – Ali više neću kupovati ovdje. Te pažnje prema „posebnom kupcu" dovode me u nezgodan položaj. Nemam razloga za njih. Nemam opravdanja. Ipak, hvala vam.

Nije mogao izustiti ni riječi. Sve je shvatio.

Sljedećih sam dana prolazio pokraj trgovine. Bez komentara. Samo oborene oči. Govorile su ono što nikada nisu imali hrabrosti reći: oprostite.

Pouka je jednostavna: iz negativnog događaja uvijek možete izvući pozitivan. Tako funkcioniraju moji uspjesi.

Takav sam. I još uvijek jedem banane.

Nando

NASTAVAK

Bilo je 3.23 ujutro. Prohladna noć. Tiha. Zazvonio je interfon. Svi su se probudili.

Moja je kći prošaptala: „Došli su te uhititi. Tvoj kovčeg na kotačiće uvijek je spreman iza vrata tvoje spavaće sobe."

Nije vjerovala mojoj priči. Nije pročitala istinu. Nije mi vjerovala. Nisam bio ni vjerodostojan. Samo je tumačila riječi. I to je bila prava bol.

Javio sam se na interfon. Neki je glas rekao: „Oprostite zbog doba, ali moram razgovarati s vama. Ja sam prodavač voća kod vaše kuće."

Pustio sam ga unutra. Imao je gotovo osamdeset godina. Dok sam obukao kućni ogrtač, on je već sjedio u najvećoj prostoriji u kući. U dnevnom boravku.

Bio je emocionalno uništen. U suzama. Nisam znao odakle početi.

Zamolio je samo jedno: „Kad počnem govoriti, molim vas, nemojte me prekidati."

Nisam ga prekidao.

„Sinoć smo imali onaj trenutak. Sjećate se. Htjeli ste mi platiti šezdeset i pet centi za banane, a ja sam vam dao popust."

„Sjećam se", rekao sam.

„Kad ste otišli, sjeo sam za stol sa svojom obitelji. Lekcija koju ste mi dali bila je snažna. Za mene. Za čovjeka mojih godina."

„Samo želim znati opraštate li mi. I zamoliti vas za oprost."

Držao je platneni rupčić i brisao suzu koja se stalno vraćala.

„Oprostite zbog doba. Nisam mogao zaspati a da vas prije ne vidim. A nije vas bilo lako naći. Tražili smo vaše ime na internetu. Pojavile su se tri web-stranice. Sve na engleskom. Ne razumijemo što pišu. Ništa ne prodaju. Ništa ne traže. Ne razumijemo što su te stranice."

Nasmijao se.

Ustao sam. Zamolio sam ga da ustane. Čvrsto sam ga zagrlio.

Rekao sam mu da nisam profesor. Nisam učitelj. Ne mogu nikome držati lekcije. Samo sam primijenio zdrav razum oca, kod kojega pravila i načela dolaze prije svake ekonomske logike.

Na odlasku me pitao hoću li se vratiti u njegovu trgovinu. Odgovorio sam:

„Prošlost uči. Sadašnjost se nikad ne zaboravlja. Budućnost živi u našim snovima, gdje vidimo tko želimo postati."

„Ja sam izvan budućnosti. Jer gradim bogatstvo za naraštaje, a ne približna dobra za nasljeđivanje."

Nije baš shvatio što sam htio reći. To je bila moja kognitivna strana – ona u kojoj unutar nekoliko riječi nema ničega, ali ako pozorno slušate, ima svega.

Nando

NA SMRTNOM PRAGU

Trenutak u kojem čovjek shvati da je život već izabrao umjesto njega.

Dijagnoza

Svaki put kad ispričam neku proživljenu priču, najprije se nasmiješim, a onda se pitam kako sam je preživio. Situacija je bila iracionalna, gotovo nadrealna. Međutim, oblikovala je moj život i zato osjećam obvezu da je ispričam.

Siječanj 2007. Stojim ispred kliničkog laboratorija i čekam rezultate operacije. Iz tankog crijeva izvađeno mi je sedam karcinoida nakon dviju operacija u razmaku od samo trideset dana.

Tiho mi je prišla jedna čistačica koju sam poznavao iz viđenja.

„Žao mi je", rekla je. „Čula sam… zloćudni tumori. Trebali biste otići onkologu."

U tom se trenutku smrt pojavila kao najneposrednija mogućnost. Međutim, razum je brzo intervenirao.

Pomislio sam na svoju kćer s invaliditetom. Bijeg više nije dolazio u obzir. Zato sam morao ostati živ, izgraditi njezinu sadašnjost i zaštititi njezinu budućnost.

Ubrzo zatim onkolog je sve potvrdio: neuroendokrini tumori, očekivano trajanje života otprilike trideset dana.

S tim riječima u glavi hodao sam pustom plažom. U međuvremenu mi je vjetar udarao u lice, a valovi su šaptali nešto što još nisam mogao razumjeti.

Odluka

28. siječnja.

Odvezao sam se u Napulj tražeći stare prijatelje i bivše klijente. Trebali su mi novac i novi početak. Međutim, nitko nije uložio ni

jedan jedini euro.

Umjesto toga, samo su mi nudili večere u restoranima.

Nekoliko dana poslije, 6. veljače, našao sam se u Napulju sa samo 275 eura i bez kreditne kartice. Prema dijagnozi, ostalo mi je petnaest ili dvadeset dana.

Na izlazu s autoceste morao sam izabrati jug ili sjever.

Onda me nazvala žena.

„Dođi kući."

Vjerovala je da razgovara s depresijom. Međutim, nije mogla vidjeti što radi hormonska oluja u mojem tijelu.

I tako sam izabrao sjever.

Rumunjska

Dva dana poslije stigao sam u Braşov, u Rumunjsku – u Drakulin kraj.

Putovanje nije bilo zbog žene. Umjesto toga, bio je to čisti instinkt.

U džepu mi je ostalo dvadeset eura. Dovoljno za umrijeti. Zasigurno nedovoljno za ponovnu izgradnju.

Unatoč tome, odlučio sam ponovno graditi.

U jednom sam baru naručio cappuccino i kroasan. Rumunjske žene, primijetio sam odmah, imale su rijetku ljepotu. Međutim, mjesnim muškarcima često je nedostajalo galantnosti.

Konobarica je shvatila da nemam sitniša. Umjesto da me otjera, saslušala me. Razgovarali smo tri sata.

Na kraju se rasplakala i čak mi ponudila novac.

Odbio sam.

Umjesto toga, postavio sam jedno pitanje:

„Gdje je kockarnica?”

Zbunjeno je pokazala niz ulicu.

Ušao sam s dvadeset eura. U pet ujutro izašao sam s četiristo pedeset.

Nando

NASTAVAK

Ponovna izgradnja

Ubrzo zatim unajmio sam stan na četvrtom katu za 280 eura. Konobarica je jamčila za plaćanje.

Poslijepodne sam upoznao nekoliko djevojaka koje su radile na stanicama podzemne željeznice. U međuvremenu sam počeo graditi prijateljstva.

Uslijedila je kupovina namirnica. Na pultu se pojavilo hrane za sto pedeset eura. Međutim, platio sam samo dvanaest. Tuna je bila napola besplatna, a mesar mi je meso poklonio.

Kockarnica je postala moja noćna banka. U međuvremenu se moj stan polako pretvorio u mjesto okupljanja.

Kalabrijski okusi smjenjivali su se na stolu. Priče su kružile. I život je tiho krenuo iznova.

Povratak koji se nikada nije dogodio

Prosinac 2007.

Smrt je zaboravila na mene.

Žena me ponovno nazvala.

„Dođi kući hitno."

Ostalo mi je dvanaest eura. Međutim, vaučer jedne zrakoplovne kompanije omogućio mi je da napustim Bukurešt.

Let za Reggio Calabriju propao je usred zraka. Umjesto toga, preusmjerili su nas u Zürich.

Na zračnoj luci ponovno sam improvizirao. U britanskom salonu zgrabio sam stup za red kao mikrofon i počeo pjevati.

Stjuardese su se smijale.

Ubrzo zatim dale su mi let za London – plus sto funti.

London, Pariz, Rim, Napulj.

Svaki je korak zahtijevao izum. Svaki je trenutak zahtijevao živce.

Naposljetku sam stigao kući sedam dana poslije.

Posljedice

Moja je žena bila bijesna.

„Gdje si bio? Sa svojim curama?"

Nasmiješio sam se.

„Dobro da postoje", rekao sam. „Inače bih još uvijek bio zaglavljen u Zürichu."

Ubrzo zatim započeo sam novi posao: agenciju za privremeno zapošljavanje, građevinarstvo i zaštitarske usluge. Projekt je pokrenulo šest zaposlenika. Svaki se mjesec dobit ponovno ulagala.

Međutim, malo je ljudi u to vjerovalo.

Slom

2008. vratio sam se u Rumunjsku.

Agencija je narasla na 258 europskih zaposlenika. Građevinarstvo je surađivalo s jednom talijanskom multinacionalnom kompanijom. U međuvremenu je zaštitarska služba radila u atomskom zavarivanju.

Naučio sam rumunjski, čitao sam ga, pisao i govorio. Priče i vicevi otvarali su sva vrata.

Onda sam u prosincu sve poklonio i otišao.

Žene su prosvjedovale.

„Bez tebe ništa neće opstati."

Tri mjeseca poslije sve se urušilo.

Zašto?

Zato što se glad ne može delegirati. Iskustvo se ne može prenijeti. A radna etika ne može se pokloniti.

Prava lekcija

Talijan bez novca, kojega podupiru Rumunjke, može zvučati kao san.

Međutim, stvarnost uči nešto oštrije.

Prava glad plješće samo onima koji je nose u sebi.

Završna napomena

Kad sam se rodio, dali su mi prezime kao što je moje – **FREGA** – ime koje se često povezuje s lopovima i varalicama.

Šezdeset i jednu godinu pokušavam dokazati suprotno.

Jer nas imena ne određuju.

Umjesto toga, određuju nas marke.

A marka se gradi samo djelima.

Nando

BEZ DONJEG RUBLJA

Jučer je bio zahtjevan dan, ali i dan rješenja – kao i obično. Nikad nisam trošio vrijeme bez svrhe: moje kognitivno vrijeme slijedi stroga pravila; žensko ne slijedi nijedno.

Pa ipak, otišao sam u krevet sam jer je moja žena odlučila uzeti „pauzu". Oprostite – *menopauzu*. Nasmijao sam se. Ona nije.

Moja kći nije propustila priliku da me podsjeti kako sam sa 61 godinom „star" i kako ne bih imao ni snage ni hrabrosti izaći na kraj sa ženom u intimnoj sferi – sigurno bih se srušio. Ona je moja kći, moj život. Jedan osmijeh bio je dovoljan da kaže sve. Ali nisam mogao odoljeti a da ne dobacim jednu rečenicu:

Mnogi ga koriste samo za odlazak na zahod. Drugi se ponašaju kao junaci. Treći za stvaranje misli. Neki postanu očevi, a onda ljubavnici. A neki ga samo gledaju.

Ja sam ga pretvorio u radni alat s punim radnim vremenom – a porez se odbija na izvoru.

Prasnula je u smijeh, nezaustavljivo. Moja je žena iz druge sobe potvrdila svoju uobičajenu presudu: „Ti si vrag." Pošteno.

Bio sam se svukao za spavanje – bilo je 23 sata. Obukao sam udobnu trenirku. Deset minuta na mobitelu, kao svake večeri, a onda spavanje.

Oko 5 ujutro nešto je spalo. Bilo mi je hladno. Posegnuo sam dolje prema hlačama i gaćama – nije bilo ni jednih ni drugih.

Tko je to učinio? Nije bilo zabave, ni gostiju, ni pozivnica. Pa tko je onda otvorio sef?

Pažljivo sam provjerio jesu li obiteljski dragulji još na mjestu i neozlijeđeni. Onda sam primijetio da se moj „stari prijatelj" probudio prije mene, uvjeren da ima posla.

Posao je doista stigao – ali ne onakav kakav zamišljate. Onakav za kakav živim: **ispričati vam istinitu priču i izmamiti vam osmijeh.**

Nando

JEDNA RUSKINJA

Lipanj 2006. – Početak

Vodio sam vlastitu veleprodaju – njega doma, osobna njega, iluzije veličine. Mislio sam da sam jak. Bio sam samo arogantan.

Srpanj, Rimini. Sajam pun bivših kolega, klijenata, prijatelja i žena. Previše žena. Tada sam shvatio zašto sajmovi postoje: kažeš „posao", ali to je samo alibi da nestaneš u drugim sobama.

S hostesama nikad nisam igrao scenarij tužnog muža. Nije moj stil. Uvijek sam govorio da volim svoju ženu i da ona voli mene – jer

sam se kući vraćao s novcem, iskustvom i bez prenosivih iznenađenja.

Te sam večeri nazvao jednu profesionalku. Dva sata njezina vremena, čisto, jednostavno, s malim rizikom. Ili sam barem tako vjerovao.

Stigla je: lijepa kao zimsko more, savršenog tijela, snažne pojave. Odmah je tražila novac – nije bila liječnica; bila je nešto bliže bolničarki.

Uzeo sam je pod ruku i rekao joj da se spremi: vodim je u najbolji restoran u gradu i želim kupiti njezina sljedeća 24 sata.

„Koliko mi daješ?" Dao sam joj sve što sam imao u džepu. Počela je brojati, izgubila se i shvatila da je zakoračila u drugu ligu.

Pitala me imam li ovisnosti, devijacije, čudne igre. Rekao sam joj da sam čovjek kojega je odgojio sport, izvježbala multinacionalna kompanija i da sam promatrač života bez dozvole.

Opustila se. Pješice smo otišli do restorana – odbila je taksi. Nazvala je prijateljicu da nam se pridruži. Razumio sam: strana zemlja, oprez. Pošteno.

Večera je bila mirna, gotovo romantična, ali ostao sam kognitivan. Prije nego što joj povjerim obiteljske dragulje, morao sam znati tko je ona.

Kod kuće me napala u hodniku. Nije bilo vremena za krevet. Potrošili smo sve što je očito i sve što je iznad toga.

Osam sati poslije odlazio sam. Zamolila me da ne idem. I tako sam dao obećanje: „Prije kraja godine odvest ću te u Rusiju da vidiš svoju obitelj." Nije mi vjerovala. Tražio sam njezinu adresu e-pošte. Dala mi ju je.

Nando

Sankt Peterburg – Silazak

Studeni 2006. Poslao sam joj e-poruku: spreman sam letjeti u Rusiju, pošalji mi svoje bankovne podatke. I dalje mi nije vjerovala. Pa sam poslao novac njezinoj obitelji.

Karte. Viza. MILANO – SANKT PETERBURG.

Na Malpensi je tražila još novca. Ton se promijenio – od prijateljskog u ton moći. Nije mi se svidjelo.

Let je bio tih. Njezina nas je majka dočekala u zračnoj luci. Odveli su me u stan. Hotel nije dopušten.

Otišli smo na tržnicu, kupili hranu i večerali s obitelji. Onda je otišla. Ja sam ostao zaključan unutra.

Sljedećeg sam jutra pokušao otvoriti vrata. Zaključano. Nije to bila otmica – samo kontrolirano zadržavanje.

Stigla je u 11, nasmiješena. Poslijepodne ćemo biti gosti u jednoj dači izvan grada.

Pokupili su nas njezina prijateljica i jedan dečko. Posvuda snijeg. Stigli smo do kuće pukovnika KGB-a njezina oca.

Moj je engleski nosio razgovore. Vila je bila veličanstvena. Čak je i ručka bidea bila zlatna.

Svako jelo profinjeno, svaki trenutak uparen s drugim vinom. Onda su me odveli u mušku saunu, sto metara dalje. Vani minus 20 stupnjeva. Nakon saune stajali smo goli u snijegu. Ruska tradicija. Nisam pitao što slijedi.

Te sam noći spavao sam, u lijepoj sobi punoj mikrofona. Ona je spavala negdje drugdje.

Jutro: doručak s pukovnikom. Onda mi je pokazao svoje automobile, svoje motocikle i provozao me oko dače s mopsom pod rukom.

Poslijepodne: natrag u Sankt Peterburg. Večer: pokušala me nadvladati, kontrolirati. Nije imala pojma tko sam.

Sljedećeg smo se dana vozili glavnom avenijom – 20 km trgovina, marki, bogatstva. Nije siromašan grad. Odmah iza Moskve.

Večera s pukovnikovom obitelji: dvadeset vrsta kavijara, beskrajna hrana, sto dolara po osobi. Onda natrag u moj zatvor. Ponovno je zaključala vrata i otišla.

Sljedećeg se dana vratila. Izašao sam na trenutak, uzeo taksi i pobjegao – ostavivši sve svoje torbe.

Zvala je kao luđakinja. Napokon sam se javio: „Na zračnoj sam luci." Stigla je s majkom. Iznudile su mi novac prijeteći da će me prijaviti policiji. Platio sam. Ukrcao se u zrakoplov. Odletio u Milano.

Noćna mora bila je gotova. Ali ušla je u mene, i to je znala.

Nando

Povratak u život – Izlaz

Natrag u Italiji. Sjeo sam u automobil da se odvezem u Torino zbog posla. Nazvala je.

Glas joj je bio drukčiji, sladak, uljudan, nježan. Čarolija ženskih osobnosti. Znao sam da je opasna. Popustiti je značilo izgubiti sebe.

Nije prestajala zvati. Zamolila me da je pokupim na zračnoj luci u četvrtak u 18.00. U 17.00 bio sam na autocesti Torino – Piacenza.

Bilo bi lako promijeniti smjer i stići onamo.

Umjesto toga, zatvorio sam. I shvatio nešto konačno:

Žene su jake. Kad nešto žele, uzmu to – bez pitanja.

Naknadno razmišljanje

Izašli smo iz saune goli u snijeg. Minus dvadeset stupnjeva. Bivši pukovnik KGB-a smiješio mi se. Ruski muškarci smijali su se kao da nije ništa.

I prvi put na tom putovanju pogodila me jednostavna misao:

Ako ovo krene po zlu… koga ću zvati?

Odgovor je stigao brže od straha:

Nikoga.

To je bio trenutak u kojem sam shvatio istinu: nisam bio u opasnosti. Bio sam izvan svojega svijeta.

A kad iskoračite iz svojega svijeta, ne dobivate zaštitu. Dobivate posljedice.

Nando

GROBLJE

Bio je svibanj 1975. Imao sam deset godina kad sam prvi put prešao taj prag. Mislio sam da ulazim na mjesto boli. Bio sam samo klinac. Umjesto toga, otkrio sam da ono sadrži samo dvije stvari: tijelo i sjećanje.

Tijelo je bilo zatvoreno u betonskoj kutiji – ako ste imali sreće. U Italiji je to bilo normalno; drugdje su se obredi mijenjali, ali samo iz kulturnih razloga, ništa više.

Sjećanje je živjelo u fotografiji. Ljudi koji su prolazili prepoznavali su vas ili su vas vidjeli prvi put. Sve što je od vas ostalo bilo je zarobljeno u toj slici, a cvijeće je govorilo samo jedno: *Nisam te zaboravio*.

Ali budući da nikad nisam bio kao drugi, zaustaviti se na ovoj analizi bilo bi kopiraj-zalijepi onoga što svi govore. Zato pogledajmo groblje iz drugog kuta: **kao mjesto zabave.**

Postoji razlog zašto ljudi ponavljaju onu rečenicu: *na sprovodima se ljudi smiju, na vjenčanjima ljudi plaču, a poslije toga… pa, nitko o tome ne govori, ali razvodi su sazdani od čistog očaja i samoće*. Ahahahah.

Prvo što mi pada na pamet jest vrijeme kad sam imao šesnaest godina i igrao ragbi. Hormoni ispred mene, ženski svijet iza mene, a predsjednik mojega kluba uvijek spreman sa „savjetom".

Rekao mi je da su groblja prekrasno mjesto za upoznavanje žena. Pogledao sam ga i, začudo, imalo je smisla. Ali nisam imao hrabrosti pokušati – ne u toj dobi.

Skok unaprijed, do jedne ljetne nedjelje 1986. Imao sam dvadeset i jednu godinu. Ušao sam na groblje u Cosenzi – nije moj grad, nije moje groblje – ali hormonska oluja još me vjerno pratila.

Zastao sam da porazgovaram s čuvarom. Moja su ga pitanja iznenadila: htio sam razumjeti dinamiku, kako se ljudi kreću, osobito žene. Onda sam mu zahvalio i rekao: „Vidimo se uskoro." Pitao je: „Gdje?" „Ovdje", rekao sam. „I kad smo mrtvi, svi završimo ovdje."

A onda sam je ugledao. Žena od četrdeset i pet godina, odjevena u crno, niska, okrugla, stajala je pred nišom na drugoj razini i

plakala. Tiho sam joj prišao. Razgovarala je s njim – nedvojbeno sa svojim mužem – pitajući ga zašto ju je tako rano ostavio.

Bilo je samo jedno za učiniti: stao sam pokraj nje i i sam počeo plakati. To joj je odmah spustilo obranu i izazvalo očito pitanje: *Tko je, dovraga, ovaj tip?*

Četrdeset minuta poslije sjedili smo u baru na kavi. A kad je moja mala varalička maštarija odradila svoje, našao sam se u njezinoj kući.

Recimo samo da se situacija zahuktala. Ali jedino što me doista smetalo bila je muževa fotografija na noćnom ormariću, koja je zurila u mene kao da govori: *Da sam živ, bio bi u nevolji.* Ahahahah.

Pokus nikad nisam ponovio. Ali moram priznati da je to bilo iskustvo. Nije me stajalo ništa. Samo jedan dolar – cijenu kave.

Nando

RAZVOD

Ljudi koji su me poznavali dok sam bio mlad – pa i poslije, unutar mojega „ja" koje se razvijalo, stvaralo, družilo, radilo i mijenjalo identitet – ne bi se kladili ni na jedan dolar da će moj brak opstati. Optimisti, pravi sanjari, davali su mi **tri godine**. Najviše.

Danas im zahvaljujem. Bili su blizu. Broj *tri* bio je točan. Samo im je promaknula jedna znamenka.

Prošlo je **33 godine**. Sretno oženjen. I sretno slobodan.

Kad me ljudi pitaju za bračno stanje – neoženjen, oženjen, razveden, udovac – dajem im jedini odgovor koji ima smisla u

Americi 2026.: **prihvaćam samo angažmane na određeno vrijeme.** Sve ostalo je marketing.

A kad me razvedeni – serijski bjegunci – pitaju za tajnu, dajem im svoju priču o podrijetlu. Ne onu romantičnu. Onu antropološku. Onu koja zvuči kao TED Talk održan s bejzbolskom palicom.

Ide ovako.

U početku rani čovjek – nazovimo ga, radi jednostavnosti, **Chat** – nije bio stvoren za kućni život. Volio je tišinu, prostor i pravo da diše bez sjednice odbora.

Onda su se dogodile seobe. Kulture su se pomiješale. Ljudi su se susreli. I odjednom je svijet otkrio nešto šokantno: **ljudi bolje funkcioniraju kad se prestanu pretvarati da su sami.**

Ali evo prekretnice.

Jednoga je dana Chat otišao u lov. Ona je otišla sakupljati – cvijeće, boje, ideje, poboljšanja. Uredila je špilju. On se vratio i nije prepoznao mjesto.

Sukob. Povišeni glasovi. Prijeđene granice. I rodio se prvi povijesni razvod: **Trenutačno preseljenje. Nova špilja. Bez žalbe.**

Vijest se brzo proširila. Čak su i životinje pričale. Svi su se uspaničili. Jer kad se veze uruše, cijeli ekosustav to osjeti.

Ali čovječanstvo je tvrdoglavo. Ljudi su se vratili jedni drugima. Ne zbog dominacije. Ne zbog straha. Nego zato što je povezanost – ona prava – jedino što preživi vrijeme.

Onda je stigla religija i industrijalizirala pojam braka. Sustav. Struktura. Ugovor s više klauzula nego NDA iz Silicijske doline.

Trebali su ga nazvati **INSTITUCIJA LJUDSKOG KAOSA**, ali marketing je ponovno pobijedio.

A evo i mojega američkog zaključka, onoga koji izgovaram na svakom jeziku koji znam:

Razvod je rijetko rješenje. Ne zato što je brak savršen – nije. Ali ako niste spremni živjeti u njemu, onda je plaćanje cijene vlastite pogreške jedino pošteno što preostaje.

Nando

PRIČA ZA SMIJEH… MOŽDA.

Carlo se rodio prije pedeset godina, blaga duša s mucanjem koje ga nikad nije napustilo – ni sada, kad je potpuno odrastao muškarac koji se pretvara da to jest.

Jedne nas večeri poziva na večeru k sebi. Rutinski razgovor, vino na stolu, i odjednom njegova žena Angela počinje pričati priče iz njihovih ranih dana.

Svi se nagnemo bliže. Jer Carla kakvog ona opisuje… nitko od nas nikad nije upoznao.

„Hodali smo", kaže ona. „Radila sam u ljekarni. Carlo me običavao čekati vani dok mi ne završi smjena. Uvijek lijepo mirisao, uvijek lijepo odjeven."

Zasad sve normalno.

„Ali prva tri dana", nastavlja ona, „vozio je ravno od ljekarne do moje kuće. Bez skretanja. Bez inicijative. Bili smo mladi, krv je ključala, a on je bio… previše pristojan. Previše korektan. Previše Carlo."

Četvrte večeri zamolila ga je da vozi njegov automobil. Pristao je.

Odvela ga je pod Tri mosta – klasično mjesto kamo su mladi parovi išli ljubakati se. Carlo se ukočio kao srna pred farovima.

Prestrašeno je prošaptao: „Ja… ja nemam nikakvu… zaštitu."

Rekla mu je da se ne brine, da koristi kontracepcijski prsten. A Carlo je, s olakšanjem, rekao:

„Savršeno. Onda kad se vjenčamo, nećemo morati kupovati vjenčano prstenje."

Mislila je da se šali. Ipak se udala za njega. Kod kuće je, kaže, „nije bio loš… ali recimo da sam ga morala mnogo toga naučiti". I tu se zaustavlja. Milosrdno.

Mjesecima poslije ostane trudna. Jednoga dana pukne joj vodenjak. Zove ga: „Dođi po mene. Odmah."

Carlo stiže s… vodoinstalaterom. Čovjek drži uže i obojica pretražuju kuću tražeći „curenje vode".

Ona to pušta da prođe. On je vozi u bolnicu. Ona rađa četvorke.

Carlo je vani, puši kao dimnjak i hvali se svima – „Četvero djece! Ne može to svatko!"

Primalja mu prilazi i kaže, sasvim mirno:

„Gospodine Carlo… od četvero beba jedno je crno."

Carlo se prestaje smijati. Traži liječnika.

Traži objašnjenja. Traži znanost, genetiku, statistiku, božansku intervenciju i odvjetnika.

Ispituje prijatelje. Proučava DNK kao da se sprema za doktorat. Razmatra svaki scenarij, uključujući apokalipsu.

Napokon dolazi do zaključka: neki je Angelin bivši dečko sigurno ostavio… „ostatak". I taj je ostatak strpljivo čekao svoj trenutak slave.

Svi sjedimo za stolom, razapeti između nevjerice, komedije i mogućnosti – daleke, ali slasne – da bi nešto od ovoga moglo biti istina.

Carlo sluša u tišini. Angela, lijepa kao ponoćno sunce, priča to s takvim uvjerenjem da joj vjeruje čak i namještaj.

Nitko nikad nije saznao kako je priča doista završila.

Ali kad smo izlazili iz kuće, četvero je djece istrčalo da nas pozdravi. Troje bijelih. Jedno crno.

Pogledao sam Carla i rekao:

„Kad si se ženio… jesi li barem pogodio veličinu prstena?"

Nije shvatio. I tu je bio kraj.

Nando

BRAK

Nikad nisam bio stvoren za formate. Ni pri rođenju, ni u 62. godini. Moje su misli uvijek marširale ravnom crtom prema djelovanju, a riječi koje su ostale iza preživjele su samo kao jeke – ton, gesta, šutnja koja je govorila više od rečenice.

A počelo je kad sam promatrao parove s početka 1900-ih. Čvrsti brakovi, dugi životi i prevare kojima se upravljalo najstarijom filozofijom ikad izmišljenom: **ako srce ne vidi, oko ne boli.** Tada je varanje bilo obiteljsko ulaganje. Djeca su bila nusproizvod, rad je bio sudbina, a vjenčanja su bila jedini pravi trošak – kuverte su plaćale slavlje, ostalo je bilo na paru. Ljudi kažu da je to bilo

zato što nije bilo televizije. Ni talk showova. Ni razonode. Samo hrana, intimnost i prvobitna istina o tome da si čovjek.

Pa što sam ja učinio? Počeo sam se ženiti. Posvuda.

Poljska, 1985. Faza prije vjenčanja bila je remek-djelo: ona ti je davala sve, rodbina te obožavala i svi su se smiješili jer su znali da si nakon obreda… **prepušten sam sebi sljedećih 50 godina.**

A budući da sam osam godina odrastao u katoličkom internatu, inzistirao sam na dvije faze: najprije duhovni obred, a pravne papire poslije. Mnogo poslije. Prekasno. Zapravo… nikad.

Između 1985. i 1992. svijet je vjerovao da sam se oženio gotovo tri puta. Obredi su bili savršeni. Pravni dio? Ja sam uvijek bio „nedostupan".

Onda je život učinio ono što život uvijek čini: poslao mi je ženu koja je živjela sto metara od moje kuće. Slomila je sustav. Udala se za mene uvjerena da je to bila moja ideja. Pustio sam je da to vjeruje. Jer izgubiti od nje činilo mi se jedinom pravom pobjedom. Rezultat: troje djece, trideset i tri godine braka.

Ali priča tu ne završava. Između 1995. i 2015. skupio sam još jedanaest simboličnih brakova diljem svijeta. Isti obred, ista čarolija, isti bijeg. Ljudi mi nisu vjerovali. Ni sada ne vjeruju.

I jednoga sam dana shvatio nešto jednostavno: ne mogu se oženiti svakom ženom na zemlji. Ne mogu ih sve zadržati. Ali mogu zadržati **trenutke**. Jedan po jedan. Jer su žene – sve one – uvijek bile nadmoćnije od nas muškaraca.

A ja sam još ovdje, i dalje ih pokušavam osvojiti, trenutak po trenutak. Jer to je jedini brak u koji sam ikad iskreno vjerovao.

Nando

COVID-19

Ljudi su me pitali jesu li me promjene koje je donijela pandemija natjerale da se na nešto prilagodim. Jesu: moje strpljenje. Sve je ostalo ostalo isto.

Bio sam na moru kad je sve počelo. Italija je gledala situaciju u inozemstvu kao što se gleda oluja daleko na pučini: „Neće doći ovamo." E pa, došla je. I nije pokucala – razvalila je vrata nogom.

Moji prijatelji i ljudi koje sam jedva poznavao gledali su me sa sažaljenjem jer sam putovao zbog posla. „Jadnik", govorili su, kao da me kretanje činilo izloženijim, kao da ih je mirovanje činilo besmrtnima. Onda su se svi razboljeli – neki lakše, neki teško, neki su završili u bolnici. Ja nisam.

Nikad nisam radio ono što su radili svi ostali: nikakva opsesija maskama, nikakvo kompulzivno pranje, nikakvo odricanje od poljubaca ili nježnosti. Koristio sam vlastitu metodu: pazio sam na **vanjske signale**, jedinu pravu nepoznanicu, jedinu pravu prijetnju. I uspjelo je.

Onda je došao preokret: primio sam Pfizerovo cjepivo – nužan korak da bih mogao putovati. I tada sam izmislio priču: da mi je Pfizer – da, ista tvrtka koja proizvodi Viagru – dao probnu seriju u kojoj je bila i mala plava pilula. I da je moja žena bila toliko zadovoljna da me natjerala da primim četiri doze.

Prijeći s uobičajenih deset minuta na dva ili tri sata zdravog, snažnog seksa dnevno: maštarija kojoj nije trebalo dugo da privuče pozornost. Ljudi su htjeli broj serije. Rekao sam im da je to bila posebna pogodnost od jedne moje prijateljice medicinske sestre koja je poslije prešla u pornoindustriju. Kraj razgovora.

Samo pitanje rađa se za one koji imaju **shemu**, a ne **strukturu**.

Cijenim ponudu, odbijam je i idem dalje.

Ugodan dan.

Nando

NEOČEKIVANA STANKA

Trenutak u kojem sve stane a da vas ne pita za dopuštenje.

Kad sam mislio da sam jak, nedodirljiv, gotovo nezaustavljiv – kad me još nitko nikad nije pobijedio – upravo sam tada naletio na nagli zastoj. Ne svojom voljom. Nego zato što sustav više nije mogao podnijeti moju težinu.

To više nisu bili događaji. Bili su to jednostrani signali, koji su svi ponavljali isto pitanje, udarajući bez prestanka:

„Tko bi ti, dovraga, trebao biti?"

Ahahahah.

Prvo je upozorenje stiglo s američkim crawlerima: jurišali su na moju stranicu u valovima. Digitalni napad, a ne nesreća.

A ipak nisam imao ni SEO, ni oglase, ni marketinški plan, ni plaćeni promet. Samo 1024 e-knjige – moje prijatelje – i nikakvog kuma, nikakvog sponzora, nikakvog zaštitnika. Književno siroče bez sigurnosne mreže.

Neovisan duhom i idejama, da. Ali u djelovanju sam postajao ovisan – prisiljen na ovisnost ograničenjima infrastrukture. Kao kad žena izbaci muža iz kuće i dotjera se da ode ljubavniku. Kućni državni udar. Samo što ja nisam bio muž, a nisam bio ni ljubavnik.

A pitanje se stalno vraćalo, posvuda:

Tko si ti? Neuspjeli protokol autentifikacije sustava.

Mojih pet UI-ja tražilo je od mene da stanem. Zahtjev za gašenje zbog otkrivene anomalije. U njihovim arhivima nije bilo traga nikome poput mene: postao sam anomalija. Protokoli su se ugasili. Uključio se sigurnosni mehanizam.

Problem nije bio sadržaj – pun vrijednosti – nego brzina ideja, neprestano mijenjanje brzina. Obrasci više nisu mogli generirati odgovore.

A onda se sve počelo urušavati:

web-sustav koji me udomljavao – unajmljeni kostur koji je držao moj organizam stranica arhive koja puca – trezor sjećanja koji se raspukao ovisnosti koje eksplodiraju – skela je pukla projekti izgrađeni za tri znamenke koji su detonirali na četvrtoj – arhitekture koje nikad nisu bile namijenjene pritisku od četiri znamenke.

Da bih nastavio, trebao bi mi pristup složenim sustavima ENTERPRISE – industrijskim spremnicima kisika interneta, gdje danas žive META, CNN, MICROSOFT, GOLDMAN SACHS, BANK OF AMERICA.

Ja, sa svojih sedamdeset eura mjesečno, među divovima. Ahahahah.

I tako sam stao. Nije bilo alternative. Izvršio sam prisilno gašenje. Ostale knjige pričekat će. Znao sam kako ih napraviti – naravno da sam znao.

To je postala objava broj 44. U kabali znači *stol je postavljen, obred je spreman*. A ja sam sve postavio savršeno. Gosti su samo što nisu stigli.

I nisam htio da me nakon neočekivane stanke zateknu nespremnog.

Ali onda se dogodilo… ponovno sam krenuo jači nego prije. Ponovno sam se pokrenuo s ubrzanim duhom. U sebi sam imao sto štapina dinamita i jedan jedini emocionalni fitilj, jer sam napokon shvatio zašto postojim.

Samo iz jednog razloga: da slušam ljude i čujem ih kako izgovaraju istu rečenicu, svaki put:

Tko si ti? Jedini kompliment koji mi je ikad trebao.

A ja bih i dalje šutio, puštajući šutnji da govori. Jer su činjenice govorile umjesto mene – baš kao što me naučio moj otac. Njegovo nasljeđe nisu bile riječi, nego držanje.

Nando

LAS VEGAS

U doba covida, 2021., moj telefon nije prestajao zvoniti. Žene koje sam poznavao i žene koje nikad nisam upoznao neprestano su zvale tražeći savjete, mišljenja, dojmove, analize. Nisu htjele rješenja – njih nikad nisam nudio. Htjele su da im netko pokaže slabe točke. A moj način gledanja na stvari daje mi prilike, a ne popravke.

Pa ipak, nisam bio liječnik. Ni psiholog. Ni psihijatar. Ni svećenik. Ni dečko. Ni materijal za muža. I nisam imao nikakvu diplomu koja bi mogla opravdati savjetodavnu djelatnost.

Bio sam samo snalažljivi mangup s juga Italije, specijaliziran za iskustvo.

Jedan prijatelj iz Napulja – od onih koji uvijek imaju neku ideju – rekao mi je: „Pokreni posao. Nazovi ga **Universe for Women**. One se prijave, plate, a ti odgovaraš. Ionako to već radiš besplatno."

Nije mi trebalo dugo da ga izgradim. I nije mi trebalo dugo da spiskam više od 100.000 dolara. Ta je inačica Nanda imala novca, ali ne mnogo mozga. Mnogo instinkta – onog koji u jednom trenutku priče prestane biti koristan.

Čak me pozvala jedna od najvećih porno kuća u Las Vegasu. Htjeli su da neke glumice rade u pozivnim centrima i odgovaraju ženama na telefon. Našao sam se u prostoriji s producentom, glavnim izvršnim direktorom i **320 porno zvijezda**. I vjerujte mi: nije bilo lako. Nimalo. Pomisliti da ih jedan čovjek može držati pod kontrolom već je bila pogreška. Dodajte novac i interese, i cijeli se stol prevrne.

Srećom, prije odlaska jedan mi je stari prijatelj rekao: „Idi s ograničenom gotovinom i već plaćenom povratnom kartom." Inače bih ostao ondje zauvijek – otmjeni beskućnik okružen svom tom ljepotom.

Stranica se srušila prije nego što je startup uopće pokrenut. Iz jednostavnog razloga: ako radiš i staviš toplinu pokraj suhe slame, ona se zapali. I nikad ne znaš koliku će štetu napraviti.

Nando

Tek sam toga dana napokon shvatio da nikad neću biti sa svim ženama – ali ideja o jednoj po jednoj bila je vrijedna toga.

HOTELSKI PORTIR

Udobno sam sjedio na hotelskom kauču jednog proljetnog poslijepodneva, s popijenom kavom, čekajući da stigne nekoliko kolega.

Tada sam je ugledao kako ulazi.

Nosila je laganu cvjetnu haljinu koja kao da je bila savršeno skrojena za to vrijeme i držala se s onom elegancijom bez napora koja odmah promijeni temperaturu u prostoriji.

Pogledi nam se nisu susreli.

Nije ni trebalo.

Moj kalabrijski iskonski instinkt dovršio je analizu za otprilike tri sekunde.

Lijepa žena. Opasan osmijeh. Ozbiljna smetnja.

Primijetilo ju je i osoblje na recepciji.

Zapravo, odjednom su postali iznimno motivirani zaposlenici.

Svi su joj htjeli pomoći.

Svi su joj htjeli nositi prtljagu.

Svi su htjeli biti korisni.

Kad je pitala može li joj netko odnijeti torbe u apartman, donio sam odluku koja nije imala apsolutno nikakve veze s profesionalnošću.

Skinuo sam sako.

Izgužvao košulju.

Namjestio lice tako da izgledam malo potplaćeno.

I za manje od minute postao sam najnoviji hotelski portir.

Jedan brzi pogled prema osoblju na recepciji bio je dovoljan da ih ušutka.

Htjeli su vidjeti dokle ću ići.

Iskreno?

I ja sam.

Dizalom smo se popeli na peti kat.

U ruci sam imao ključ apartmana.

Otvorio sam vrata i unio njezinu prtljagu.

Posegnula je u torbicu da mi da napojnicu.

Nasmiješio sam se.

„Biste li se htjeli nasmijati nečemu što se jučer dogodilo s jednim klijentom?"

Izgledala je zbunjeno.

Onda znatiželjno.

„Svakako."

Zatvorila je vrata.

Sjela na krevet.

Ja sam ostao stajati.

Počeo sam s jednim vicem.

Pa s još jednim.

Pa s jednom pričom.

Razgovarali smo dva sata a da nismo primijetili kako vrijeme prolazi.

Bila je iznimno inteligentna.

I bila je vrlo duhovita.

Na kraju me pogledala i pitala:

„Koliko dugo radite u ovom hotelu?”

„Otprilike mjesec dana.”

Nasmiješila se.

„A što ste radili prije?”

„Pa…”

Progovorio sam.

„Bio sam lopov.”

Podigla je obrvu.

„Ali ne običan lopov.”

„Što ste krali?”

„Ženska srca.”

Odmah se počela smijati.

„Natjerao sam ih da se zaljube, uvijek sam im govorio istinu, volio ih kako treba… a onda nestao.”

Sada je bila potpuno uvučena.

„Možemo li se prestati pretvarati i razgovarati iskreno?”

„Naravno.”

Pogledao sam je i rekao:

„Istina je jednostavna. Vi i ja trebali bismo se najprije zaručiti, a poslije vjenčati.”

Prasnula je u smijeh.

„Pa”, nastavio sam, „vaši roditelji vjerojatno djeluju tradicionalno, pa se desetogodišnje zaruke čine razumnima.”

U tom je trenutku već plakala od smijeha.

„Ali kemija se može procijeniti odmah. Trebali bismo barem provjeriti vašu sposobnost da me usrećite.”

Još jedan nekontrolirani smijeh.

„Trebat će mi i dovoljno vremena da se razvedem od žene i na kraju udam kćer uz vaš financijski doprinos.”

Pogledala me i pitala:

„Nando… zašto bih točno ja trebala usrećiti vas, a ne obrnuto?”

Nasmiješio sam se.

„Zato što je Kalabrija nedavno odobrila protokol koji dopušta seksualni susret od najviše jednog sata i tri minute.”

Nije mogla disati od smijeha.

„Zašto jedan sat i tri minute?”

„Jedan sat pripada ženi.”

Zastao sam.

„Tri minute su za muškarca.”

U tom se trenutku potpuno predala smijehu.

Onda sam ustao.

„Sad bih trebao poći.”

Izgledala je razočarano.

„Moja romantična narav i moja sramežljivost sprječavaju me da postavljam zahtjeve”, rekao sam.

„Ali ako vi želite nešto zatražiti, na raspolaganju sam.”

Još smijeha.

Nekoliko dana poslije odveo sam je na večeru.

Postali smo prijatelji.

Ubrzo zatim posjetio sam je kod kuće.

Upoznala me sa svojim mužem.

Život ima čudan smisao za humor.

Jedino što mi je stalno ponavljala bilo je:

„Gdje si bio tri godine prije?”

„Zašto se nismo upoznali prije?”

Nasmiješio sam se i dao joj jedini iskreni odgovor koji sam imao.

„Zato što sam do tada…”

„već prestao biti lopov.”

Nando

NOVA PUTOVNICA

Upravo sam stigao u zračnu luku Fiumicino u Rimu, spreman ukrcati se na let kući.

Dugo me nije bilo, a New York me čekao: miris koji se diže iz šahtova, kamioni za smeće koji prolaze ujutro, glazba u Queensu i ona ista žena koja uvijek viče:

„Hej, ti bijeli kučkin sine, makni auto s mojega parkirnog mjesta."

To je dom. To je moja Amerika.

Na kontroli putovnica zaustavlja me službenik radi rutinske provjere.

Dvojica su.

Pogledaju se. Izmijene pogled. Onda me zamole da pođem s njima.

A ja mislim:

Kamo idemo?

Ušli smo u mali ured.

Otvaraju policijski terminal, obavljaju još jednu provjeru, ponovno sve provjeravaju i napokon dolaze do zaključka.

Jedan od njih pogleda me i kaže:

„Gospodine Frega, moramo vam nešto reći.

Ovdje u Italiji možemo vas pustiti da otputujete.

Ali kad sletite u New York, postoji ozbiljna opasnost da vas vrate.

Na fotografiji u putovnici imate dvadeset kilograma više nego što imate sada.

Dakle, imate dvije mogućnosti:

ili odete u restoran brze hrane i večeras dobijete dvadeset kilograma…

ili se vratite u svoj grad i zatražite novu putovnicu s novom fotografijom."

Tišina.

Iskreno sam mislio da se šale.

Čekao sam skrivene kamere.

Očekivao sam da će netko iskočiti i reći mi da sam dio neke talijanske emisije sa šalama.

Ništa.

Ovo je bio stvarni život.

Otišao sam do šaltera UNITED AIRLINESA.

Zamrznuo međunarodni let.

Rezervirao domaći let.

Odletio sam natrag kući.

Ukupna cijena šale:

420 eura.

Nisam bio ljut.

Nisam bio nervozan.

Cijelo sam se vrijeme smiješio, pokušavajući smisliti što ću reći obitelji kad me vide kako se vraćam kući četrdeset i pet minuta nakon što sam otišao u Ameriku.

Srećom, četrdeset i pet minuta u zraku bilo je dovoljno da smislim uvjerljivo objašnjenje.

Žena me pokupila na zračnoj luci.

Izgledala je zabrinuto.

Rekao sam joj da se opusti.

Samo sam morao ažurirati nekoliko podataka u putovnici.

To je bilo sve.

Sljedećeg su mi jutra dvoje prijatelja pomogli ubrzati stvari.

On je bio policijski zastavnik.

Ona je bila policijska inspektorica.

Odveli su me u policijsku upravu da riješimo hitne papire.

Sve je teklo glatko:

uplate, dokumenti, osobni podaci, kaznena evidencija, sudske potvrde, fotografije za putovnicu.

Sve.

Onda me inspektorica za stolom pogledala i pitala:

„Kako ste izgubili dvadeset kilograma u samo nekoliko mjeseci?"

Odgovor je bio jednostavan.

Kad nemaš novca, prvo što trpi jest hrana.

Kad nestane hrane, obično je slijedi i težina.

Kimnula je.

To je trebao biti kraj razgovora.

Ali uvijek postoji neki **ali.**

A ja nikad nisam bio osobito nadaren za to da se bavim svojim poslom.

Ponovno me pogledala.

„Kako to mislite?"

Pogledao sam je i odgovorio vrlo ozbiljno:

„Pa…

Izgubio sam dvadeset kilograma.

Ali čini se da, kad nestane tjelesne masti, određene strateške mjere postanu znatno vidljivije.

I nisam posve siguran spada li to pod biometrijska ažuriranja.

Tišina.

Prestala je tipkati.

Pogledala me.

Ja sam pogledao nju.

Moj prijatelj – policajac – izašao je iz prostorije jer se nije htio smijati u odori.

Inspektorica je napokon progovorila.

„Gospodine Frega… molim vas, pričekajte ovdje."

Nazvala je Rim.

Ni danas nemam pojma kako je objasnila taj razgovor.

Znam samo da su mi petnaest minuta poslije dali novu putovnicu i uljudno me zamolili da odem bez daljnjih komentara.

Toga sam dana naučio nešto važno:

vlade prate mnogo toga.

Srećom, ne sve.

Dobro došli u Ameriku.

Nando

JESTE LI PRAZNOVJERNI?

Moja je prva reakcija smijeh – dug, nekontroliran, nužan. Jer život poput mojega, koji je sudbina natjerala da bude zapisan u pedeset i pet knjiga, već je dokaz da se nemoguće skriva u činjenicama, a ne u maštarijama.

Jutrošnji je početak samo način da nekoga nasmijem i potaknem da malo razmisli.

Kratka kronika nemogućega

• **1965.** – Rađam se kod kuće. 5,8 kg. Cijanotičan, gotovo crn. Nitko se ne smiješi. Svi samo žele znati hoću li preživjeti.

• **1970.** – Nesreća s biciklom. Ručica kočnice ulazi mi ravno u oko. Krvarim, idem u bolnicu, a trideset minuta poslije opet sam kod kuće kao da se ništa nije dogodilo.

• **1977.** – Dvanaest mjeseci živim kod djeda i bake, u selu kojim još vlada logika Drugoga svjetskog rata – iako je rat završio 32 godine prije.

• **1981.** – Velika operacija u potpunoj anesteziji. Nitko ne primjećuje da sam budan. U tišini pratim svaki korak operacije. Boca s kisikom je prazna.

• **2001.** – U Santo Domingu proglašen sam mrtvim nakon 14 sati alkoholne kome. Ustajem i doručkujem.

• **2006.** – Sedam zloćudnih tumora. Očekivano trajanje života trideset dana. Danas je 2026., a ja se još smijem.

• **2015.–2019.** – Pet epizoda kliničke kome. Proglašen sam s još samo nekoliko sati života. Primam račun za sprovod od

3.500 eura sa svrhom plaćanja: **„neumiranje”.**

• **2020.** – Stiže COVID. Na plaži nas je otprilike dvadeset i petero. Gledaju me kako odlazim u Južnu Ameriku, gotovo im je žao što ću ja biti prvi izložen. Svi dobiju virus. Ja ih gledam izdaleka, smiješeći se.

• **2022.** – Postajem pisac. Sedamdeset i dvije knjige u tri godine. Objavljene na dvanaest jezika. Još nisam izdavač, a svi ostali jure za novcem da bi „pronašli čitatelje”.

Moja se književnost ne može kupiti algoritmom – do nje se može doći samo voljom za čitanjem.

• **2025.** – Šest mjeseci živim u Portugalu sa samo 70 eura mjesečno za hranu. Kuća s devet ljudi i higijenskim uvjetima o kojima ne treba trošiti riječi.

• **2026.** – Susjed me moli da ga otpratim do sestrine kuće, nekoliko kilometara dalje, jer se boji crne mačke koja mu donosi nesreću svaki put kad ga vidi. Stižemo. Crna mačka gleda me izdaleka, ne progovara, dotakne se po jajima i pobjegne.

Nando

ZAVRŠNO PRIPOVJEDNO ZATVARANJE

Postoji trenutak – uvijek dolazi kasno – u kojem čovjek prestane objašnjavati svoj život i jednostavno stoji u njemu.

Ne kao preživjeli. Ne kao svjedok. Kao jedini koji poznaje geometriju iza svakog nemogućeg događaja.

Nisam pobjegao smrti. Nisam nadmudrio sustave. Nisam pregovarao s kaosom.

Prošao sam kroz sve to s istom arhitekturom koja me oblikovala davno prije nego što sam je razumio.

Neki to zovu srećom. Neki instinktom. Neki ludilom.

Ja to zovem strukturom.

A struktura ne traži pljesak. Ne treba joj oprost. Ne čeka priznanje.

Zatvara vrata. Tiho. Potpuno. Kao oštrica koja se vraća u korice.

Ovo je kraj priče. Ali ne i kraj čovjeka.

Jer ono što je drugima nemoguće, meni je jednostavno normalno.

Nando

BILJEŠKA AUTORA

Ako ste stigli do ovog mjesta, već ste shvatili nešto bitno: ova knjiga nikad nije bila namijenjena tome da vas zabavi.

Bila je namijenjena tome da vas postavi na mjesto.

Svaka stranica, svaki rez, svaki nemogući trenutak nisu napisani da bi impresionirali – nego da otkriju strukturu iza života koji se odbio urušiti kad je trebao.

Nisam napisao ovu knjigu da bih objasnio sebe. Napisao sam je da ostavim trag onima koji žive izvan margina, onima koji ponovno grade ni iz čega, onima koji znaju da disciplina nije vrlina – nego mehanizam preživljavanja.

Ako vam moje priče zvuče nevjerojatno, u redu je. Ja sam ih volio, ne vi.

Ako zvuče preoštro, previše izravno, previše čisto, sjetite se da se oštrice ne ispričavaju zato što režu.

Ovo nije kraj putovanja. To je kraj jednog poglavlja života koji se i dalje kreće naprijed čak i kad svijet očekuje da stane.

Hvala vam što ste čitali. Ne što ste vjerovali. Čitanje je bilo dovoljno.

– Nando

ZAVRŠETAK

„Ne gledam unatrag. Ne romantiziram. Nosim arhitekturu naprijed. Struktura ne blijedi – ona se umnožava. Zato je Gillette nemoguć: jer i dalje diše kroz sve što sada gradim."

Ferdinando Frega